

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในขณะที่ผู้คนกำลังเคลิบเคลิ้มกับกระแสโลกาภิวัตน์ และระเบียบโลกใหม่ว่าก่อให้เกิดความละม้ายคล้ายคลึงกัน (homogenization) ทั่วโลก พร้อมทั้งคาดหวังว่าจะทำให้ความขัดแย้งในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกลดน้อยลงนั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ปรากฏภาพการอพยพของผู้คนทั้งในนามของผู้พลัดถิ่น ผู้ลี้ภัยเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่มั่นคงของชีวิตจากสถานการณ์ความรุนแรงอันเป็นผลของความขัดแย้งทั้งจากการเมืองระหว่างประเทศ และความขัดแย้งภายในประเทศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทุกลมุขโลก ในกรณีของประเทศไทยได้กลายเป็นแหล่งพำนักของผู้อพยพจำนวนมากจากประเทศเพื่อนบ้านทั้งจากเวียดนาม กัมพูชาในอดีตร และผู้อพยพจากประเทศพม่าจำนวนมากในปัจจุบัน ซึ่งประสบปัญหาความไม่มั่นคงของชีวิตจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กับกองทัพพม่า ซึ่งเป็นผลพวงของระบบอาณานิคมและการสร้างรัฐชาติที่ขยายตัวเข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พัฒนาการของแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (nation state) ในฐานะชุมชนทางการเมืองที่ถูกจินตนาการขึ้น (imagined political communities)(Anderson, 1990 : 15) ในยุโรปสมัยใหม่ที่เริ่มขยายเข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ก่อให้เกิดการจัดการในเชิงพื้นที่ภายใต้อาณาเขตของรัฐที่ถูกจินตนาการขึ้น(Thongchai, 1994) โดยมีการกำหนดเส้นพรมแดนที่แน่นอนตายตัว (fixed boundary) ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินไปภายใต้ระบอบอาณานิคมตะวันตกที่มีอิทธิพลในเวลานั้น (Keyes, 1994) แผนที่ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่อันไม่เคยอยู่ในความรับรู้ของผู้คนในภูมิภาคนี้จึงถูกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือของการกำหนดขอบเขตของรัฐ(Thongchai, 1994)

ก่อนหน้านี้แนวคิดเรื่องเส้นพรมแดนสมัยใหม่ที่มีลักษณะแน่นอนตายตัวจะถูกนำมาใช้แทนการยึดหลักความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในภูมิภาคนี้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบ tributary state relations มีความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์อันหลากหลายและสลับซับซ้อน ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดเขตแดนที่แน่นอน หากยังมีการซ้อนทับกันของอิทธิพลของกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่เดียวกันด้วย(Grundy-Warr, 2001) ความมั่นคงปลอดภัยของรัฐต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับการจัดความสัมพันธ์ของตนเองกับรัฐอื่นที่แวดล้อม ดังเช่นกรณีของรัฐ Karenni ซึ่งไม่มีกลุ่มอำนาจใดไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่ สยาม พม่า หรือ

อังกฤษเพียงกลุ่มเดียวสามารถอ้างอำนาจอธิปไตยของตนเองเหนือดินแดนของ Karenni แม้ในช่วงศตวรรษที่ 19 พรมแดนของ Karenni ก็ยังมีความยืดหยุ่น และไม่มีอธิปไตยที่แน่นอน (fixed sovereignty)(Renard, 1987 อ้างใน Grundy-Warr, 2001)

การเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ ที่มีดินแดน อาณาเขตที่แน่นอน ได้นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐ และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐเอง โดยเฉพาะในรัฐที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ไม่ได้รับการยอมรับ ในกรณีของพม่า ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลาย ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ยิ่งปรากฏเด่นชัดมากขึ้น ภายหลังการได้รับเอกราชจากอาณานิคมของอังกฤษ พรมแดนของรัฐพม่าที่ถูกสร้างขึ้นได้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งเป็นอาณาบริเวณของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งที่เคยอยู่ใต้การปกครองของพม่าและสยาม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยมีอิสระในการปกครองตนเองภายในอาณาบริเวณดังกล่าว แม้ผู้นำเชื้อสายพม่าได้พยายามสร้างสำนึกร่วมในความเป็นพม่าให้เกิดขึ้นในหมู่ประชากรต่างชาติพันธุ์ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม แต่ความพยายามดังกล่าวไม่ได้ประสบผลสำเร็จนัก เมื่อประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจินตนาการร่วมในความเป็นชุมชนพม่า หากปรากฏจินตนาการของชุมชนที่มีฐานอยู่บนความเป็นชาติพันธุ์ต่างๆ(ยศ, 2543: 227) เช่น กะเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่

เส้นพรมแดนของรัฐสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นได้ละเลยมิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของผู้คนในดินแดนนั้น ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นกลายเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการคำนึงถึง (silenced) “...เสียงของพวกเขากลายเป็นเสียงที่ไม่มีใครได้ยิน มันราวกับว่าพวกเขาครอบครองพื้นที่ที่ตายแล้วโดยปราศจากชีวิต ปราศจากความคิด ปราศจากเสียง และดังนั้น ก็เหมือนพวกเขาไม่มีประวัติศาสตร์ของตนเอง”(Thongchai, 1994 อ้างใน Grundy –Warr, 2001 : 8) ดังนั้น แม้จะอาศัยอยู่ภายในขอบเขตของรัฐเดียวกัน แต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับ ก็ก่อให้เกิดสภาพของคนแปลกหน้า (resident strangers)(McVey, 1984 อ้างใน Grundy-Warr, 2001) ท่ามกลางผู้คนที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน

การสร้างรัฐพม่าสมัยใหม่ภายหลังยุคอาณานิคมที่ผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาไว้ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพม่าที่ประกอบด้วยผู้นำเชื้อสายพม่า (Burman) ซึ่งได้จินตนาการความเป็นพวก แต่ได้ละเลยและลดทอนความสำคัญของความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ กองทัพได้แสดงบทบาทอย่างสำคัญในกระบวนการ Burmanization ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ปรากฏถูกมองว่าเป็นการละเมิดต่อความมั่นคงของชาติ (Keyes, 1994) นอกจากนี้การที่รัฐสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการควบคุมดินแดน ทำให้รัฐพม่าสมัยใหม่ใช้ความพยายามสร้างอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ครอบครองอยู่

ปัญหาการเมืองเรื่องชาติพันธุ์ (politics of ethnicity) ได้นำไปสู่ปัญหาความรุนแรงภายในรัฐพม่าสมัยใหม่ การเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความรุนแรง และความไม่มั่นคงของชีวิต ทำให้ประชากรของพม่าทั้งที่เป็นชาวพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จำนวนมากเลือกที่จะอพยพข้ามพรมแดนรัฐชาติสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งดูเหมือนว่ามีความมั่นคงปลอดภัยมากกว่า โดยผู้อพยพจำนวนมากพักพิงอยู่ในศูนย์อพยพตามแนวชายแดน ในขณะที่บางส่วนสามารถอพยพเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ของประเทศไทย

ดาระอั้ง หรือปะหล่อง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางการเมือง และการถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการยาเสพติดภายใต้การนำของขุนส่าในประเทศพม่า และได้อพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้านในประเทศไทยครั้งแรกบริเวณพรมแดนไทย-พม่า ใน พ.ศ. 2522 ในประเทศไทย แม้ว่าการเสี่ยงต่อการเข้าไปพัวพันกับการต่อสู้ และกิจการค้ายาเสพติดของขุนส่าจะลดลง แต่ดาระอั้งก็เผชิญหน้ากับปัญหาการถูกกีดกันจากการเป็นพลเมืองของรัฐไทย จากนโยบายการกีดกัน (exclusion) ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของรัฐไทยที่มีต่อชาติพันธุ์กลุ่มน้อย ทำให้ดาระอั้งตกอยู่ในฐานะคนชายขอบของการพัฒนาของรัฐไทย

ในสถานการณ์ของการเป็นคนพลัดถิ่น การอาศัยอยู่ในดินแดนที่อยู่ในการควบคุมของรัฐไทย การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่าทั้งรัฐ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แรงกดดันต่างๆ ที่ดาระอั้งเผชิญในแผ่นดินใหม่ ทำให้ชาวดาระอั้งตกอยู่ในสภาพคนชายขอบที่แทบไร้พื้นที่ ทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวการสร้างพื้นที่ (place-making) การสร้างความเป็นชุมชนจึงมีความสำคัญสำหรับการอยู่รอดของชาวดาระอั้ง ซึ่งในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคม (place making) ของชาวดาระอั้งนั้นเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เลื่อมล้ำอย่างมาก ดังนั้น การศึกษานี้ จึงเป็นความพยายามในการศึกษาว่าชาวดาระอั้งมีกระบวนการในการต่อรอง การจัดการกับความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำนี้อย่างไร เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเอง และกระบวนการดังกล่าวได้นำไปสู่การผลิตซ้ำ การสร้างใหม่ของวัฒนธรรม และความเป็นดาระอั้งอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาว่าในสถานการณ์ของการพลัดถิ่นชาวดาระอั้งเผชิญกับการถูกทำให้กลายเป็นชายขอบอย่างไรภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่แวดล้อม
2. เพื่อศึกษาว่าในสภาวะชายขอบ ชาวดาระอั้งมีกระบวนการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ที่เผชิญ

3. เพื่อศึกษาว่าในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวตะวันออกมีการผลิตซ้ำหรือการสร้างใหม่ของวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของชาวตะวันออกอย่างไร

1.3 ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้ได้ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่ทางสังคม (Place- Making) 2. แนวคิดและการศึกษาคนชายขอบ โดยมีสาระโดยสังเขป ดังนี้

1.3.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่ทางสังคม (Place - Making)

ในทางมานุษยวิทยามีการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับพื้นที่อย่างกว้างขวาง งานศึกษาวัฒนธรรมในยุคแรกมีแนวโน้มที่มองวัฒนธรรมในลักษณะแก่นสารนิยม (essentialism) โดยมองว่าผู้คนในแต่ละชุมชนไม่ค่อยมีการเคลื่อนย้าย ผู้คนมีความผูกพัน มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ผูกติดกับพื้นที่ อาณาเขตที่แน่นอน (Malki, 1999) ซึ่งเป็นการกักขังวัฒนธรรมไว้กับอาณาเขตหรือดินแดน จากมุมมองนี้ ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับออกมาจากโครงสร้างทางการเมือง ศาสนาของสังคมดังกล่าว และทำหน้าที่ในการนิยามบทบาททางสังคมของคน อัตลักษณ์ (identity) ของคนคนหนึ่งจึงมีลักษณะแน่นอนตายตัว หยุดนิ่งและไม่เปลี่ยนแปลง (Kellner, 1986; Sorensen, 1997; Lavie and Swedenburg, 1996; Gilroy, 1997)

แต่ในสังคมสมัยใหม่มุมมองเช่นนี้ได้ถูกท้าทายโดยการเพิ่มขึ้นของการไหลของประชากร สินค้า ข้อมูลข่าวสารและความคิดทั้งภายในและข้ามพรมแดนการปรากฏตัวของการอพยพมวลชนทั่วโลก ได้สั่นคลอนมุมมองเรื่อง “เรา” กับ “คนอื่น” (We and Other) “ที่นี่” กับ “ที่อื่น” (Here and There) “ตะวันตก” กับ “ตะวันออก” (West and East) “โลกที่หนึ่ง” กับ “โลกที่สาม” (First World and Third World) ซึ่งในยุคหนึ่งปรากฏอยู่ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาตะวันตก ซึ่งมีมุมมองว่าเรา คือ โลกที่หนึ่ง คือตะวันตก เราอยู่ที่นี่ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างที่มีนัยยะของความเหนือกว่ากับคนอื่นซึ่งไม่ได้อยู่ในโลกตะวันตก แต่การเคลื่อนย้ายมวลชนที่เพิ่มความเข้มข้นขึ้นในยุคหลังอาณานิคม ทั้งที่เป็นผลผลิตของทุนนิยมโลก และการอพยพของประชากรจากประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมไปยังประเทศเจ้าอาณานิคมในตะวันตก ได้ทำให้เส้นแบ่งระหว่าง “โลกที่หนึ่ง” กับ “โลกที่สาม” (First World and Third World) , “ที่นี่” กับ “ที่อื่น” (Here and There) “ศูนย์กลาง” กับ “ชายขอบ” (center and periphery) พร่ามัวขึ้น (Gupta and Ferguson, 1999b: 38) การอ้างความเหนือกว่าของ “เรา” เหนือ “คนอื่น” โดยการกักขังคนในโลกที่สามไว้กับ

วัฒนธรรมเดิมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เริ่มเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะแม้ในประเทศโลกที่หนึ่ง เองก็เต็มไปด้วยผู้อพยพจากโลกที่สาม(Lavie and Swedenburg, 1996)

ในงานของ Akhil Gupta and James Ferguson (Gupta and Ferguson, 1999a, 1999b) ได้นำเสนอถึงมุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับดินแดน (place) ซึ่งได้ทะลายมุมมองที่มองวัฒนธรรมผูกติดตายตัวอยู่กับดินแดน (deterritorialized culture) และนำเสนอถึง “ความไม่ต่อเนื่อง (disjuncture) ของดินแดนและวัฒนธรรม”(Gupta and Ferguson, 1999b: 34) การมองวัฒนธรรมจึงไม่สามารถยึดติดกับขอบเขตของชาติได้ ซึ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัดในกรณีของผู้คนที่มีการข้ามพรมแดนของชาติ (border crossings) ซึ่ง Gupta and Ferguson เสนอว่าคนที่เคลื่อนย้ายเหล่านี้จะมีจินตนาการเรื่องดินแดน(imagined place) แบบใหม่ ที่ไม่ได้ยึดติดกับพรมแดนของชาติ อย่างชุมชนในจินตนาการ (imagined community) ของ Benedict Anderson ซึ่งดินแดนในจินตนาการของคนเหล่านี้เกิดจาก “การใช้ความทรงจำของดินแดนมา สร้างโลกทางจินตนาการใหม่ในที่อยู่ใหม่”(Gupta and Ferguson, 1999b : 39) โดยที่บ้านเกิดก็ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญสำหรับการสร้างบ้านใหม่ของคนเหล่านี้

การปรากฏตัวของคลื่นผู้อพยพที่เดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติที่เกิดขึ้นในยุคหลังอาณานิคม นั้น ได้ก่อให้เกิดมุมมองต่อวัฒนธรรมใหม่ เพราะผู้อพยพเหล่านี้ได้สร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองผ่านวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสาน (hybridity) ซึ่ง“ไม่ได้จำกัดหรือผูกติดกับวัฒนธรรมที่เป็นต้นกำเนิด”(อภิญา, 2543 : 98) การทะลายข้ามพรมแดนของชาติ (deterritorialization) ของวัฒนธรรม ได้ทำให้เกิดรอยแยกขึ้นในความกลมกลืนระหว่างสถานที่และผู้คน

ในกรณีของผู้อพยพชาวญี่ปุ่นและปัญญาชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย ในการศึกษาของ Karen Leonard (1999) พบว่าทั้งผู้อพยพชาวญี่ปุ่นและปัญญาชนได้ “นำเสนอบ้านใหม่ (new homes) ที่เหมือนกับบ้านเกิด (homelands)” (Leonard, 1999: 118) ทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ระบบการเกษตร ซึ่งความเหมือนกันนี้ Hobsbawm and Ranger มองว่าอาจจะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา (Hobsbawm and Ranger, 1983 อ้างใน Leonard, 1999) ซึ่งการจินตนาการในที่อยู่ใหม่ซึ่งมีความเหมือนกับบ้านเกิดที่จากมานี้ ก่อให้เกิดความคุ้นเคยของผู้อพยพต่อดินแดนใหม่ โดยที่ “จินตนาการนี้ช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) และความผูกพันกับพื้นที่ใหม่” (Leonard, 1999:124) โดยความเหมือนกันระหว่างบ้านเกิดกับบ้านใหม่ในแคลิฟอร์เนีย “วางอยู่บนฐานของความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ร่วมของเขา” (Leonard , 1999:133) ในภาวะข้อจำกัดที่เผชิญในดินแดนใหม่นี้ ผู้อพยพชาวปัญญาชน “ได้ทำการตีความทั้งอดีตและปัจจุบันของตนเอง ในฐานะเป็นการต่อสู้เพื่อพื้นที่ที่ชอบธรรมของตนในสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบนที่ดิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของอัตลักษณ์ของปัญญาชน”(Pettigrew, 1975 : 55-59 อ้างใน Leonard, 1999 : 130)

นั่นคือ ในฐานะผู้อพยพที่ไร้ความเชื่อมโยงกับพื้นที่ใหม่ การอยู่ในภาวะของการไร้รากเหง้า ผู้อพยพชาวญี่ปุ่นและปัญญาจึงพยายามค้นหาพื้นที่ของตนเองโดยการสร้างความเชื่อมโยงผูกพันกับพื้นที่ สร้างรากเหง้าของตนเองผ่านจินตนาการของบ้านเกิดที่ตนเองจากมา

แม้ว่าชุมชนเดิมที่ตนเองจากมาจะมีความสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชนใหม่ สำหรับผู้อพยพชาวปัญญาและชาวญี่ปุ่นในแคลิฟอร์เนีย แต่มิได้หมายความว่าในกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนนั้น จินตนาการของความเชื่อมโยงกับชุมชนเดิมที่ตนเองจากมาจะถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชนในพื้นที่แห่งใหม่เสมอไป ดังปรากฏในงานศึกษาการให้ความหมายต่อพื้นที่ ของผู้ที่ถูกทำให้เคลื่อนย้าย (displaced people) จากโครงการพัฒนาของรัฐบาลศรีลังกา

Birgitt Refslund Sorensen (1997) พบว่าการอพยพผู้คนไปตั้งถิ่นฐานใหม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางสังคมของประชากรในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่ง Birgitt Refslund Sorensen พบว่าไม่เพียงแต่คนที่ถูกอพยพเท่านั้นที่มีประสบการณ์ของการสูญเสีย แต่คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งผู้อพยพไปตั้งถิ่นฐานก็มีประสบการณ์ของความสูญเสียด้วยเช่นกัน ซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างทั้งสองกลุ่ม ซึ่งแสดงออกผ่านเรื่องเล่าของคนทั้งสองกลุ่ม โดย Birgitt Refslund Sorensen ให้ภาพของเรื่องเล่าที่เน้นมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองของคนที่ถูกทำให้เคลื่อนย้าย (displaced people) โดยนำแนวคิดของ Edward Bruner (1986 อ้างใน Sorensen, 1997) มาประยุกต์ใช้ เพื่อมองเรื่องเล่าของการสูญเสียพื้นที่ (displacement) ในฐานะเหตุการณ์หรือประสบการณ์ในฐานะ “กรอบของการอ้างอิงสำหรับการตีความใหม่และการจัดองค์กรใหม่ของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และ อัตลักษณ์”(Sorensen, 1997 :144) ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่

เรื่องเล่าเกี่ยวกับการสูญเสียพื้นที่ (displacement) ระหว่างคนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ (settlers) และคนที่อยู่ในบริเวณซึ่งถูกจัดให้เป็นพื้นที่รองรับผู้อพยพ (villagers) มีความแตกต่างกันในการให้ความหมายต่อพื้นที่ (place) เดียวกัน โดยเรื่องเล่าของกลุ่มคนดั้งเดิม(villagers) แสดงถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับพื้นที่ดังกล่าว การเล่าถึงความหมายของพื้นที่ซึ่งมีต่อกลุ่มคนดั้งเดิมในอดีตก่อนที่ผู้อพยพจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในฐานะพื้นที่ของการผลิต พื้นที่ทางพิธีกรรม เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตเป็นการแสดงออกของประสบการณ์ กิจกรรมทางสังคมที่ผูกมัดคนเข้าไว้ด้วยกัน พื้นที่สำหรับคนดั้งเดิม จึงเป็นพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยความหมายของอดีต ซึ่งถูกนำเสนอ ถูกตีความอย่างเลือกสรร ซึ่งพวกเขาได้นิยามความหมายของพื้นที่รอบ ๆ ตัวในความสัมพันธ์กับสิ่งที่พวกเขานิยามอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อยอมรับเรื่องราวเหล่านั้นในฐานะที่เป็นจริงเกี่ยวกับอดีต เป็นความพยายามที่จะรักษาหรือเรียกกลับมาใหม่ของความหมายเชิงบวกและความหมายที่เข้มแข็งของอัตลักษณ์ซึ่งได้จากการตีความของสถานการณ์ปัจจุบัน(Sorensen, 1997 :150-151)

ในขณะที่เรื่องเล่าของผู้อพยพมาใหม่ ที่มีต่อพื้นที่ที่ตนเองมาตั้งถิ่นฐานกลับต่างออกไป เนื่องจากประสบการณ์ในการสูญเสียพื้นที่ (displacement) ของผู้อพยพไม่ใช่เป็นประสบการณ์ของการสูญเสียความหมาย และไม่ได้มีอดีตที่เชื่อมโยงกันระหว่างผู้อพยพกับพื้นที่ เรื่องเล่าของผู้อพยพจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับพลังอันสร้างสรรค์ของตนเองในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ซึ่งตนเองอพยพมาอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในทัศนะของผู้อพยพเห็นว่าเป็นพื้นที่อันว่างเปล่าของความหมาย (meaning emptying out) เรื่องเล่าของผู้อพยพที่มีต่อพื้นที่จึงไม่ใช่การนำเอาอดีตมาตีความใหม่ แต่มักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับปัจจุบัน และความคาดหวังที่มีต่ออนาคต (Sorensen, 1997)

งานศึกษาดังกล่าวได้ท้าทายต่อมุมมองที่มีต่อความเป็นท้องถิ่น (locality) และ ความเป็นชุมชน (community) ซึ่งในยุคหนึ่งของการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของท้องถิ่นกับระบบที่ใหญ่กว่า มองว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ แต่ได้นำเสนอให้เห็นว่าต้องพิจารณาความเป็นชุมชน ความเป็นท้องถิ่นในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในระดับที่กว้างกว่าท้องถิ่น (Gupta and Ferguson, 1999a : 6 - 7) ผ่านการต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาของ Karen Leonard และ Birgitt Refslund Sorensen ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการสร้างความเป็นท้องถิ่น การสร้างความเป็นชุมชน กับอัตลักษณ์ของผู้คนที่ถูกสร้างขึ้น เรื่องเล่าของคนพลัดถิ่น (displaced people) แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่ได้มีลักษณะตายตัว แต่มีการต่อรอง การสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลาภายใต้เงื่อนไข บริบททางสังคม ซึ่งคนไม่ได้ปล่อยตัวเองให้ถูกนิยามโดยพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่มีความพยายามอย่างกระตือรือร้นในการสร้างพื้นที่ และการควบคุมเหนือนิยามของอัตลักษณ์ที่ตนเองและคนอื่นสร้างขึ้น (Sorensen, 1997: 161)

การศึกษาการสร้างความเป็นชุมชน การสร้างอัตลักษณ์ จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพิจารณาถึงบทบาทและความสำคัญของอำนาจ เพราะในการสร้างความเป็นชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนนั้น เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ของการสร้างความแตกต่าง (construction of difference) ซึ่งต้องมีการผนวกรวม (inclusion) และ การกีดกัน (exclusion) ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นอื่น (otherness) อัตลักษณ์และวัฒนธรรมจึงเป็นผลของความสัมพันธ์ของอำนาจและความไม่เท่าเทียมกัน (Gupta and Ferguson, 1999a :13-14)

ดังนั้น อัตลักษณ์ของคนจึงสามารถพิจารณาได้ในฐานะเป็นการผลิต (production) ซึ่งเป็นกระบวนการ (process) ที่ไม่เคยสมบูรณ์ แต่มีการเคลื่อนย้าย มีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงและสร้างใหม่อยู่เสมอจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและคนอื่น (Kellner, 1986; Hall, 1997a; Hall, 1997b) อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่อย่างเป็นสารัตถะควบคู่กับชุมชน ควบคู่กับท้องถิ่น

การมองอัตลักษณ์ในลักษณะที่ไม่ตายตัว (fixity) แต่มีความเลื่อนไหล (fluidity) (Woodward, 1997: 21) ได้เปิดโอกาสให้สามารถพิจารณาอัตลักษณ์ในแง่มุมของการช่วงชิง (contestations) การเปลี่ยนรูปใหม่ (reformulation) และ การต่อต้าน (resistance) ในฐานะที่เป็นประสบการณ์ของการสร้างและการสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของคน (Gupta and Ferguson, 1999a:18-19) ดังปรากฏในกรณีของการเคร่งครัดศาสนาของ Native American Kasaya Pomo ในแคลิฟอร์เนีย ในงานศึกษาของ Greg Sarris

งานของ Sarris (1996) ได้นำเสนอถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรม (hybridity) ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม Native American Kasaya Pomo ว่าเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งเป็นผลของการเผชิญหน้ากันอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ระหว่างวัฒนธรรมและอำนาจที่ไม่เท่าเทียม (Lavie and Swedenburg, 1996: 9) ซึ่งพยายามต่อสู้เพื่อควบคุมและจัดการกับวัฒนธรรมและผู้คนที่ดีกว่า แต่คนที่ดีกว่าก็มีกระบวนการในการผสมผสาน การจัดการใหม่ (rearrange) ขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมของตนเอง โดย Sarris ซึ่งเป็น American Indian ได้กล่าวถึงประสบการณ์ของคนอินเดียนแดงเมื่อเผชิญหน้ากับการบุกรุกและความโหดร้ายจากของคนผิวขาว ในช่วง 1871 – 1872 ประชากรชาวอินเดียนแดงลดลงอย่างมาก เนื่องจากการสังหารหมู่ โรคภัย พิษภัยกับประสบการณ์การถูกเกณฑ์ไปเป็นทาสและแรงงานราคาถูกในฟาร์มของคนผิวขาว และการสูญเสียที่ดินซึ่งมีความสำคัญทางจิตวิญญาณของชาวอินเดียนแดง

ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวคริสเตียนได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาและให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้การปกป้องชาวอินเดียนแดงที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกาย ซึ่งภายใต้สถานการณ์กดดันที่ตนเองเผชิญอยู่ ชาวอินเดียนแดงได้ประสานความเชื่อทางศาสนาคริสต์นิกายเข้ากับอุดมการณ์แบบวิคตอเรียน ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์และความเชื่อของชาวอินเดียนแดง แต่ในขณะที่ชีวิตดูเหมือนสอดคล้องกับอุดมการณ์แบบวิคตอเรียน และความเชื่อของคริสเตียน ผู้อาวุโสของชุมชนก็พรั่นสอนเกี่ยวกับอุดมการณ์ชาตินิยมอินเดียน (Indian Nationalism) อันร้อนแรง มีข้อห้ามการเกี่ยวข้องกับคนขาว ยกเว้นในสถานการณ์ของการทำงานร่วมกัน ห้ามการแต่งงานเนื่องจากมีความเชื่อว่าคนขาวไม่มีชีวิตหลังความตาย ชาวอินเดียนแดงได้ปรับสิ่งที่ประนีประนอมจากอุดมการณ์แบบวิคตอเรียน และศาสนาคริสต์นิกาย เพื่อเป็นทางเลือกให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ในภาวะที่ต้องเผชิญกับแรงบีบคั้นจากคนขาว (Sarris, 1996)

งานศึกษาดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชุมชน ความเป็นท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมในการศึกษาความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นและระดับโลกมองว่า ความเป็นชุมชน ความเป็นท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว (given) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาบริบททางประวัติศาสตร์ ในปฏิสัมพันธ์ทั้งในระดับชุมชนและสังคมในวงกว้าง โดยกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน ความเป็นท้องถิ่นนั้น

ดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของผู้คนที่ไม่ได้ผูกติดอยู่กับอาณาเขตที่แน่นอน (deterritorialized culture) เกิดรอยแยกขึ้นในความกลมกลืนระหว่างพื้นที่ กับวัฒนธรรม และผู้คน วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงมีลักษณะยืดหยุ่น มีกระบวนการต่อรอง การสร้างใหม่ อยู่ตลอดเวลา เพื่อใช้ในการตีความ ต่อดู และตอบโต้ต่อสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญ

1.3.2 แนวคิดและการศึกษาคนชายขอบ

คนชายขอบเป็นประเด็นที่ได้รับการพูดถึงอย่างแพร่หลายในวงวิชาการปัจจุบัน โดยหมายถึง กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจ (powerless) ที่ถูกเบียดขับออกจากพื้นที่ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ให้ไร้ตำแหน่งแห่งที่ในสังคม(ชูศักดิ์, 2541: 17–18) ในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานศึกษาหลายชิ้น(ปิ่นแก้ว, 2541; Tsing, 1993; Komatra, 1998) แสดงให้เห็นว่าการเบียดขับคนด้อยอำนาจให้ตกอยู่ในภาวะชายขอบเกี่ยวข้องกับอย่างแนบแน่นกับการสร้างรัฐชาติ และการขยายตัวของอำนาจรัฐศูนย์กลางในการควบคุมผู้คนยังพื้นที่ห่างไกล

ในการศึกษาของ Tsing (1993) ซึ่งทำการศึกษาชาวเมอราทัส ในตอนใต้ของเกาะกาลิมันตัน พบว่าในพื้นที่ชายขอบทางการเมือง ซึ่งระยะห่างของพื้นที่กับศูนย์กลางอำนาจรัฐก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการบังคับให้เป็นไปตามนโยบาย นโยบายของรัฐถูกตีความใหม่ในท้องถิ่นอย่างแพร่หลาย (Tsing, 1993: 27) โดย Tsing ทำการวิเคราะห์ความเป็นชายขอบและกระบวนการต่อรองของชาวเมอราทัสที่ตอบโต้ต่อความเป็นชายขอบที่ถูกหยิบยื่นจากภายนอก โดยการนิยามความเป็นชายขอบของตนเองและกลุ่มคนที่อยู่แวดล้อม ผ่านเรื่องราว (stories) เรื่องเล่า (narrative) เหตุการณ์ (events) บทเพลง (songs) ซึ่งแสดงให้เห็นถึง “พื้นที่ของการช่วงชิงทางวาทกรรม” (sites of discursive contestation)(Tsing, 1993 : 8) โดยผ่านพื้นที่เหล่านี้ Tsing ได้แสดงให้เห็นถึงภาวะความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัส ซึ่ง “ก่อรูปขึ้นมาจาก การขยายอำนาจรัฐ การก่อตัวของอัตลักษณ์ของชาติ อัตลักษณ์ของภูมิภาค และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ”(Tsing, 1993: 5)

Tsing ได้นำเสนอการขยายอำนาจของรัฐที่เกิดขึ้นจากความต้องการทรัพยากรและการควบคุมทางทหาร ทำให้รัฐขยายอำนาจเข้าไปยังดินแดนอันไกลโพ้น ซึ่งทำให้การเคลื่อนย้ายของกลุ่มวัฒนธรรมชายขอบเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเป็นไปได้ ภายใต้ระเบียบใหม่ในสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โต ระบบการเกษตรแบบเคลื่อนย้ายของชาวเมอราทัส กลายเป็นสัญลักษณ์ของความไร้ระเบียบ เป็นข้อจำกัดต่อระเบียบของรัฐและข้อจำกัดต่อการพัฒนา รัฐจึงมีนโยบายโยกย้าย

(relocation) ประชากรที่มีปัญหาในสายตาของรัฐเหล่านี้ไปยังชุมชนใหม่ที่รัฐสามารถชี้นำ ควบคุม ได้ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และศาสนา(Tsing, 1993: 28)

ความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัสถูกก่อรูปขึ้นภายใต้อัตลักษณ์แห่งชาติของอินโดนีเซียที่โยงใยกับการอ้างความเป็นศูนย์กลางของชาวในมิติต่างๆ ซึ่งชาวชาวได้สถาปนาอำนาจของตนเองขึ้นและอ้างความชอบธรรมในการครอบงำทางวัฒนธรรมต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในบริเวณตอนใต้ของเกาะกาลิมันตัน ชาวเมอราทัสประสบกับการครอบงำของกลุ่มมุสลิมบันจาร์ (Banjar) ซึ่งอ้างความเป็นตัวแทนของภูมิภาค อ้างว่าอัตลักษณ์ของตนเองก็คืออัตลักษณ์ของภูมิภาค โดยมุสลิมบันจาร์แสดงอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการนับถือศาสนาอิสลามซึ่งเคร่งครัดเสียยิ่งกว่าชาวชาวผู้อ้างอัตลักษณ์ของชาติเสียอีก ในขณะที่ชาวเมอราทัสที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมถูกมองว่าเป็นคนนอกกรีต ไม่มีศาสนา ซึ่งชาวเมอราทัสก็ไม่ได้จ้านต่อความต่ำต้อยที่ถูกหยิบยื่นมาจากมุสลิมบันจาร์ แต่ได้อ้างความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับอาณาจักรโบราณที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของอารยธรรมอินโดนีเซีย และชาวเมอราทัสยังให้การสนับสนุนรัฐ เพื่ออ้างการปกป้องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางศาสนา(Tsing, 1993: 28 –29)

ความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัสไม่ได้เกิดจากปฏิสัมพันธ์กับภายนอกเท่านั้น Tsing ได้ชี้ให้เห็นว่าภายในชุมชนเมอราทัสด้วยกันก็มีการกีดกันคนบางกลุ่มให้ออกไปอยู่ภายนอกศูนย์กลางอำนาจของชุมชน โดย Tsing ให้ความสนใจการที่ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากความเป็นผู้นำของชุมชน ซึ่งในสังคมเมอราทัสความเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับการมีสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้าชาวบันจาร์ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้มาผ่านการเดินทางซึ่งผู้หญิงจะถูกกีดกันไม่ให้เข้ามามีบทบาทดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้หญิงชาวเมอราทัสก็ไม่ได้ยอมจำนนอย่างราบคาบ แต่พวกเธอได้พยายามสร้างภาวะความเป็นผู้นำของตนเองขึ้นในลักษณะต่าง ๆ คือ การแสดงความเข้มแข็งและเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้นำเช่นเดียวกับผู้นำชาย ในขณะที่ผู้หญิงอีกคนอ้างความชอบธรรมต่อภาวะผู้นำของตนเองว่าได้รับการถ่ายทอดจากผู้นำคนก่อนผ่านความฝันผ่านการเข้าทรง ผู้หญิงชาวเมอราทัสได้ชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (gender) ความเป็นชาติพันธุ์ และภาวะชายขอบทางการเมือง(Tsing,1993 : 209) ในขณะที่ผู้นำชายมักอ้างความเชื่อมโยง ความเป็นตัวแทนของรัฐ แต่ผู้หญิงได้แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐ นโยบายของรัฐถูกเปลี่ยนแปลงไปสู่พิธีกรรมอันแปลกตา การล้อเลียน การบิดเบือนความรู้ทางการเมืองและนโยบายของรัฐซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้นำชายไม่เคยตั้งคำถาม(Tsing, 1993 : 26 – 27)

ในสังคมไทย งานของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2541) เรื่อง “วาทกรรมว่าด้วย ‘ชาวเขา’” ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงถูกทำให้ตกอยู่ในภาวะชายขอบของสังคมไทย ปิ่นแก้วชี้ให้เห็นว่า ผู้นำไทยได้สร้างรัฐชาติซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอนและประชากรที่ผูก

ติดกับอาณาเขตดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญควบคู่ไปกับการพยายามสร้างความเป็นไทย (Thongchai, 1994:169 – 174 อ้างใน ปิ่นแก้ว, 2541) ในกระบวนการดังกล่าวกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งในสายตาของชนชั้นนำคือ คนป่า คนไร่อารยธรรม จึงอยู่ปลายสุดของความเป็นไทย ถูกมองในฐานะเป็น “ชาวเขา” การเกิดขึ้นของรัฐชาติจึงเป็นการเบียดขับให้กลุ่มคนบนพื้นที่สูงกลายเป็นคนอื่น

ปิ่นแก้วชี้ให้เห็นว่า การเบียดขับกลุ่มชนบนพื้นที่สูงดำเนินไปภายใต้การสร้างมายาคติ 3 ประการต่อกลุ่มชาติพันธุ์ คือ มายาคติเรื่องความมั่นคงของชาติ มายาคติเรื่องยาเสพติด และมายาคติเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของรัฐสู่พื้นที่สูงเพื่อควบคุม “ชาวเขา” อย่างใกล้ชิด ในอดีตนโยบายอพยพ “ชาวเขา” ถูกนำมาใช้เพื่อเคลื่อนย้าย “ชาวเขา” ออกจากพื้นที่ซึ่งล่อแหลมต่อความมั่นคงของชาติ ในยุคของการปราบปรามฝิ่นของรัฐ ได้ก่อให้เกิดการไหลทะลักของเงินทุนและโครงการพัฒนาทั้งจากรัฐไทยและต่างประเทศเข้าสู่พื้นที่บนภูเขาจำนวนมาก โดยมี เป้าหมายเพื่อลดพื้นที่การปลูกฝิ่น การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น และในปัจจุบัน วิธีการผลิตแบบเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนบนพื้นที่สูงก็ถูกมองว่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม รัฐพยายามควบคุมให้ “ชาวเขา” ทำการเกษตรแบบถาวรในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง นอกจากนี้ ก็มีความพยายามอพยพ “ชาวเขา” ออกจากพื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่ และที่ทำกินภายใต้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงของระบบนิเวศน์

อย่างไรก็ตามในภาวะของการถูกเบียดขับออกจากพื้นที่ในสังคม คนชายขอบก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อภาวะความเป็นชายขอบที่ตนเองเผชิญอย่างราบคาบ แต่คนชายขอบได้พยายามดิ้นรนเพื่อหาที่ยืนให้กับตนเองในลักษณะต่าง ๆ กัน

ในงานของทวิช จตุรพฤกษ์ (2541) เรื่อง “เสียงจากคนชายขอบ : ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ” เป็นงานศึกษาที่น่าสนใจถึงการดิ้นรน การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนลีซอต่อภาวะความเป็นชายขอบที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของพัฒนาของรัฐ ที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากร และศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ ชาวลีซอได้ใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ จักรวาลวิทยาของลีซอที่อยู่ในภาวะใกล้แตกสลายของชุมชนให้กลับคืนสู่ระเบียบใหม่ ใช้พิธีกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนลีซอกับรัฐ ระหว่างชาวลีซอด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่เปลี่ยนแปลงไปในสถานการณ์ปัจจุบันที่ชาวลีซอเผชิญ

ในการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวลีซอและรัฐ ชาวลีซอได้ปรับตัววัฒนธรรมไทยเข้าไปอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมลีซอ เช่น การติดตั้งหิ้งพระพุทธรูปคู่กับหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นการยอมรับอำนาจรัฐและการขยายตัวของระบบทุนนิยมที่เข้าไปยังชุมชนว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในด้านหนึ่งก็แสดงว่าชาวลีซอไม่ได้ยอมรับอำนาจรัฐและทุนโดยปราศจาก

การตอบโต้ การรับพระพุทธรูปเป็นการขยับขยายพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวลีซอจากการรับเอา
รูปเคารพตามความเชื่อของคนพื้นราบเข้ามาอยู่ในบ้าน แต่ได้มีการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์และ
อำนาจของรูปเคารพ โดยจัดวางให้อยู่ในตำแหน่งที่ด้อยกว่าผีของชาวลีซอ (ทวิช, 2541: 224 – 225)

ความเจ็บป่วยของชาวลีซอ ถูกอธิบายว่าเป็นการแสดงถึงภาวะต้องมลทินและการ
สูญเสียสถานภาพ ซึ่งมีการตีความว่าเนื่องจากผีบรรพบุรุษอยู่ในภาวะเสื่อมเสียเกียรติและศักดิ์ศรี
ไม่สามารถให้ความคุ้มครองลูกหลานชาวลีซอได้ ซึ่งในบริบททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้
บางครัวเรือนต้องโยกย้ายไปทำมาหากินอยู่ในเมือง ทำให้สูญเสียความสัมพันธ์กับชุมชนและพันธะ
กับพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน ชาวลีซอได้ใช้พิธีศาลาหลู ในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อ
รักษาความเป็นลีซอของตนเองไว้ พิธีศาลาหลู มีนัยยะของการเข้าถึงแหล่งของพลังอำนาจที่ช่วย
เสริมพลังในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมของครัวเรือนชาวลีซอที่อพยพไปทำมาหากินนอก
หมู่บ้าน การสร้างศาลาในหมู่บ้านการลบล้างมลทินที่เกิดจากการแปลกแยกจากชุมชน เป็นเวที
ขอขมาต่อผีบรรพบุรุษให้กลับมาปกป้องรักษาเช่นเดิม ทั้งยังเป็นการแสดงออกเพื่อให้ได้รับการยอมรับ
จากชาวบ้าน ศาลาจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสนิทสนม ความเป็นพวกเดียวกันของชาวลีซอ
(ทวิช, 2541: 234-274, 321 – 322)

ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่เปลี่ยนแปลงไปจากการขยายตัวของรัฐและทุน
ทำให้งานที่แต่เดิมเคยเป็นที่ยอมรับเคยเป็นเครื่องแสดงออกของบทบาทและศักดิ์ศรีของเพศชาย
เปลี่ยนแปลงไป เพศชายตกอยู่ในภาวะงุนงง แปลกแยกกับสถานการณ์ของความสูญเสียตกอยู่ใน
ภาวะการสูญเสียศักดิ์ศรีและบทบาทความเป็นลูกผู้ชายตามความคาดหวังของชุมชน กลายเป็นคน
อ่อนแอผู้ไร้ความสามารถทั้งด้านการผลิตและการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน
ในสถานการณ์ดังกล่าวพิธีจือเพีย ซึ่งเดิมเป็นพิธีสะเดาะเคราะห์ให้คู่ครองที่มีชะตาจืดจาง ถูกนำมา
ปรับใช้เพื่อนิยามความสัมพันธ์และสถานภาพของผู้ชายชาวลีซอที่อ่อนแอให้เป็นผู้ชายลีซอที่เข้ม
แข็งและกล้าหาญ โดยในพิธีกรรมดังกล่าวมีการเขียนชื่อคู่สามีภรรยาในกระดาษ 2 แผ่น ซึ่งจะถูก
ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ โดยในท้ายที่สุดแล้วจำนวนกระดาษของเพศชายที่ถูกตัดจะมีจำนวนมากกว่าเพศ
หญิง และเมื่อพิธีแล้วเสร็จกระดาษของเพศชายจะถูกนำไปห้อยคอ ในขณะที่ของฝ่ายหญิงจะถูกเผา
ทิ้ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เพื่อยืนยันว่าอำนาจ ศักดิ์ศรี ความเข้มแข็งของเพศชายได้กลับคืนมาแล้ว เป็น
ชายที่มีความสำคัญต่อครอบครัวและชุมชน (ทวิช, 2541: 276 – 311, 322-323)

งานของทวิช ได้ชี้ให้เห็นว่าในภาวะที่ต้องเผชิญกับความเป็นชายขอบอันเป็นผลพวง
ของการขยายตัวของอำนาจรัฐและทุนเข้าสู่ชุมชน ชาวลีซอก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อสถานการณ์ดัง
กล่าวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ปรับใช้พิธีกรรมของชุมชนในการนิยาม ตอบโต้ต่อสถานการณ์ที่
ตนเองเผชิญ เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง

งานวิทยานิพนธ์ของ Komatra Chuengsatiansup (1998) เรื่อง Living on the Edge: Marginality and Contestation in the Kui Communities of Northeast Thailand ได้ทำการศึกษาความเป็นชายขอบของชุมชนชาวกูย คนเลียงช้างแห่งเมืองสุรินทร์ ซึ่ง Komatra พบว่าการเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ ไม่เพียงก่อให้เกิดศูนย์กลางทางการเมืองและการควบคุมแบบใหม่เท่านั้น แต่ได้ทำให้องค์กรทางสังคมของชาวกูยแตกสลายลงด้วย (Komatra, 1998: 75) แต่เดิมองค์กรทางสังคมของชาวกูยที่เชื่อมโยงผ่านธรรมเนียมการคล้องช้าง ในฐานะศูนย์กลางของระเบียบทางการเมืองของชาวกูย ซึ่งมีการจัดลำดับชั้น ตำแหน่งหน้าที่ พันธะหน้าที่ เกียรติและศักดิ์ศรีของชาวกูยที่ได้มาจากกิจกรรมการคล้องช้าง ถูกแทนที่ด้วยการเมืองสมัยใหม่ซึ่งเป็นเวทีของข้าราชการ นายทุนท้องถิ่น เชื้อสายจีนซึ่งมีสถานภาพผู้นำทางการเมืองของชุมชน ในขณะที่ชาวกูยถูกกันออกไปจากการมีส่วนร่วมในเวทีการเมืองและเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ดังกล่าว (Komatra, 1998 : 86)

ในบริบทการท่องเที่ยว สุรินทร์ถูกฉายภาพว่าเป็น “เมืองช้าง” งานช้างสุรินทร์ถูกจัดขึ้นทุกปีเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ในเวทีของการท่องเที่ยวนี้ชาวกูยมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวในฐานะ คนเลียงช้างเมืองสุรินทร์ คนฝึกช้างที่เข้าร่วมในขบวน แต่กิจกรรมดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ชาวกูยมีบทบาทในฐานะผู้กระทำ (agency) เมื่อเกียรติภูมิจากกิจกรรมดังกล่าวตกอยู่กับข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ซึ่งนำเสนอตัวเองในนามของชาวกูย และ แสดงตนราวกับเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องช้าง โดยที่ชาวกูยถูกกีดกันออกจากเวทีดังกล่าว กลายเป็นคนไร้เสียง และยังถูกจัดว่าเป็นคนที่เห็นแก่ตัว ไม่ซื่อสัตย์ ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของข้าราชการและผู้นำท้องถิ่น (Komatra, 1998 : 94- 96)

ในภาวะที่สูญเสียบทบาทในฐานะผู้กระทำ (agency) ชาวกูยได้สร้างความเป็น agency ของตนเองใหม่ผ่านการสร้าง “บ้านโบราณ” ตามแบบบ้านเรือนดั้งเดิมของชาวกูย โดยที่ก่อนหน้านี้ รัฐได้สร้าง “พิพิธภัณฑ์หมู่บ้านช้าง” โดยมีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่ขึ้นในบริเวณพื้นที่ซึ่งเคยเป็นที่ชุมนุมก่อนการออกคล้องช้าง พิพิธภัณฑ์ได้เปลี่ยนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ซึ่งเป็น “กรรมสิทธิ์ของรัฐ” (Komatra, 1998 : 100) ซึ่งชาวกูยไม่สามารถเข้าถึงได้ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากราชการ การสร้างบ้านโบราณโดยความร่วมมือของชาวกูยจึงถูกต่อต้านจากรัฐ ซึ่งมองว่าชาวบ้านต้องการแข่งขันกับอำนาจรัฐ

บ้านโบราณนอกจากเป็นการนำเสนอตัวตนและความเป็น agency ของชาวกูยแล้ว ยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางวาทกรรมซึ่งความชอบธรรมของอำนาจรัฐได้ถูกท้าทาย ถูกตั้งคำถาม (Komatra, 1998 : 102) บ้านโบราณจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวกูยใช้เป็นเครื่องมือต่อต้านการครอบงำของอำนาจรัฐ

งานศึกษาดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นชายขอบเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับกระบวนการสร้างรัฐชาติ การขยายอำนาจรัฐเพื่อควบคุมพื้นที่ ประชากร ได้เบียดขับให้ผู้คนจำนวน

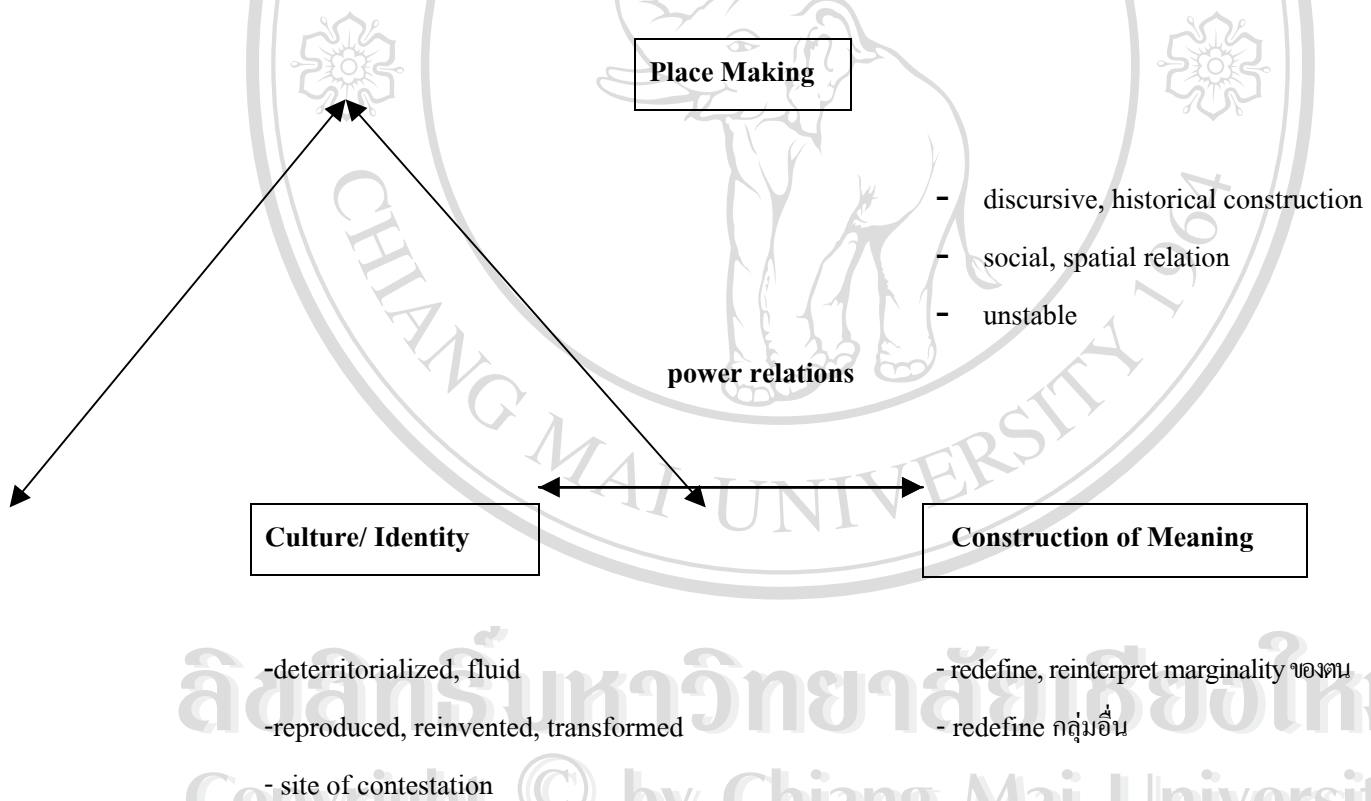
มากตออยู่ชายขอบของสังคม อย่างไรก็ตามกลุ่มคนชายขอบค้อยอำนาจเหล่านี้ก็ไม่ได้ยอมศิโรราบให้กับภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญ แต่ได้มีการปรับตัว การตีความ การตอบโต้ ต่อสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางแรงกดดันต่างๆ

1.4 กรอบคิดในการศึกษา

ในการศึกษานี้ได้นำแนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบ และแนวคิดเรื่อง Place- Making มาใช้ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชุมชนดาระอั้งพลัดถิ่น โดยพิจารณาความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งว่าถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติต่างๆ ในการศึกษาความเป็นชายขอบของดาระอั้งนั้น จะนำแนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบของ Tsing มาใช้ในการทำความเข้าใจสภาวะของการถูกเบียดขับให้ไร้พื้นที่ของชาวดาระอั้ง โดยมองว่าในสถานการณ์ของการถูกทำให้เป็นชายขอบ คนชายขอบเองก็ไม่ได้จำนนต่อการถูกเบียดขับให้ตกอยู่ในภาวะชายขอบตลอดไป แต่ได้พยายามในการตอบโต้ และเคลื่อนย้ายตัวเองออกจากภาวะชายขอบ ซึ่งในกระบวนการตอบโต้ดังกล่าว ชาวดาระอั้งในฐานะ “คนชายขอบของชายขอบ” ก็ได้ทำการตีความใหม่ (reinterpret) การนิยามใหม่ (redefine) เกี่ยวกับความเป็นชายขอบของตนเอง ควบคู่กับการนิยามกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องใหม่ เพื่อนำไปสู่การเปิดพื้นที่ การขยายขอบเขตของพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มของตน

การพิจารณาการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งนี้ จะใช้แนวคิดของ Akhil Gupta and James Ferguson มาใช้ในการพิจารณาพื้นที่ (place) ในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นในความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางประวัติศาสตร์และวาทกรรม ในกระบวนการสร้างพื้นที่ (place- making) ของชาวดาระอั้ง พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นจึงไม่ได้มีความมั่นคง (unstable) แต่มีการปรับขอบเขตของพื้นที่ การช่วงชิงความหมาย (contestation) ที่เกิดขึ้นภายใต้การต่อรองในรูปแบบต่าง ๆ ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การพิจารณาพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่ศักยภาพของการต่อต้านกับอำนาจอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่พื้นที่ทางสังคมสามารถถูกสร้างขึ้นผ่านศักยภาพของการนิยามความหมาย การสร้างอัตลักษณ์ของตนเองและคนรอบข้าง พื้นที่ทางสังคมที่เกิดขึ้นอาจเป็นไปได้ทั้งการนิยามความหมาย อัตลักษณ์ที่หลุดออกไปจากกรอบของความหมาย วาทกรรมของกลุ่มอำนาจ และนำไปสู่การสร้างความหมายหรือ คุณค่าใหม่ แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่ทางสังคมก็สามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้การนิยามความหมาย อัตลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับความหมาย วาทกรรมหลัก ขึ้นอยู่กับว่ากระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมนั้นเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจใด

การพิจารณาพื้นที่ทางสังคมในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นผ่านศักยภาพของการนิยามความหมาย อัตลักษณ์ของชาวดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแต่ละชุดนี้จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ กับ วัฒนธรรม และ อัตลักษณ์ โดยจะพิจารณาวัฒนธรรม และ อัตลักษณ์ของชาวดาระอั้งในฐานะที่ไม่ได้ผูกติดกับขอบเขตเชิงพื้นที่ที่แน่นอนตายตัว (deterritorialized culture) นั่นคือ อัตลักษณ์ และ วัฒนธรรมของชาวดาระอั้งไม่ได้มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว (fixity) ผู้อยู่กับพื้นที่ทางกายภาพของชาวดาระอั้ง มุมมองต่อวัฒนธรรมและ อัตลักษณ์เช่นนี้ ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่า วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชาวดาระอั้งซึ่งมีลักษณะเลื่อนไหล ได้ถูกผลิตซ้ำ (reproduced) สร้างใหม่ (reinvented) ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับคนชายขอบด้วยอำนาจอย่างชาวดาระอั้ง

ภาพ 1.1 แผนภาพกรอบคิดในการศึกษา

1.5 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

1.5.1 พื้นที่ศึกษา

ในการศึกษานี้เลือกศึกษาชุมชนดะอ์ที่บ้านปางแดงใน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีประชากร 48 ครัวเรือน เนื่องจากเป็นชุมชนตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยบ้านปางแดงในตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2526 ชาวดะอ์ที่บ้านปางแดงในอพยพมาจากรัฐฉานของประเทศพม่า และกระจายอยู่ในพื้นที่ อ.ฝาง และอ.เชียงดาว ก่อนอพยพมายังบ้านปางแดงในเพื่อเป็นแรงงานรับจ้างในกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่อำเภอเชียงดาว และตั้งบ้านเรือนทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาว ทำให้ประสบปัญหาข้อจำกัดในการใช้พื้นที่เพื่อการผลิต และเผชิญกับการจับกุมคุมขังในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในปี 2532 ในพื้นที่ตั้งชุมชนของชาวดะอ์ เป็นพื้นที่ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งชาวปกากะญอ ลีซู ซึ่งตั้งถิ่นฐานก่อนชาวดะอ์ และชาวอาข่า ลีซู ลาหู่ ซึ่งอพยพมาหลังการตั้งถิ่นฐานของชาวดะอ์ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติต่างๆ ปัจจุบันชาวดะอ์ที่บ้านปางแดงในยังชีพด้วยการผลิตพืชพาณิชย์ควบคู่กับการปลูกข้าวไร่ และยังพัวพันกับการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าที่ขยายตัวเข้ามาในพื้นที่

1.5.2 หน่วยการวิเคราะห์

ในการศึกษาว่าในสถานการณ์ปัจจุบันที่ดะอ์เผชิญอยู่นั้น ได้มีกระบวนการต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมอย่างไร เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ มีหน่วยการวิเคราะห์อยู่ที่ชาวดะอ์ ในฐานะคนพลัดถิ่น (displaced people) ว่าเผชิญกับกระบวนการถูกทำให้กลายเป็นคนชายขอบอย่างไรภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แวดล้อม และคนพลัดถิ่นเหล่านี้ มีกระบวนการในการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองอย่างไรในภาวะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำอย่างมาก ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยพิจารณาจากปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมของชาวดะอ์ที่แสดงออกผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ปฏิบัติการเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม เรื่องเล่า ที่แสดงในโอกาสต่างๆ ในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนถึงเห็นถึงการนิยาม การปรับเปลี่ยน การผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ของความเป็นดะอ์ ที่เกิดขึ้นภายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองของชาวดะอ์พลัดถิ่น

1.5.3 การเก็บข้อมูล

ในการศึกษานี้จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ถึงความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดะอ์จากข้อมูล 2 ส่วน คือ

1.ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชาวคาระอั้ง ทั้งในขณะที่อยู่ในประเทศพม่า และในประเทศไทย ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในบันทึกของมิชชันนารี รายงานการวิจัยสารคดีท่องเที่ยว ข่าจากหนังสือพิมพ์

2.ข้อมูลส่วนที่ได้จากงานสนาม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวคาระอั้งกับอำนาจรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ปฏิสัมพันธ์ของการต่อรองระหว่างชาวคาระอั้งกับรัฐ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะได้รับการเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อสังเกต พูดคุยกับชาวคาระอั้งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชาวคาระอั้ง ทั้งกิจกรรมทางศาสนา การเกษตร นอกจากนี้ข้อมูลบางส่วนได้รับการพูดคุยกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวคาระอั้ง เจ้าหน้าที่ของรัฐ นายทุนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม แม้ว่าชาวคาระอั้งส่วนมากไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ แต่คาระอั้งส่วนใหญ่สามารถพูดและฟังภาษาไทยได้ ดังนั้น การเก็บข้อมูลจากงานสนามจึงดำเนินการผ่านการใช้ภาษาไทย อย่างไรก็ตาม ในการสนทนาในหมู่ชาวคาระอั้งด้วยกันเองชาวคาระอั้งก็ใช้ภาษาคาระอั้ง ซึ่งผู้ศึกษาได้พยายามเรียนรู้ภาษาคาระอั้งเพื่อให้สามารถจับคำพูดที่ชาวคาระอั้งใช้ในการสื่อสาร และขยายสู่ประเด็นหลักของการสนทนา

1.5.4 การวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากพื้นที่ จะดำเนินไปโดยใช้แนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบในการทำความเข้าใจภาวะการถูกกีดกันให้ตกอยู่ในฐานะคนไร้พื้นที่ของชาวคาระอั้งพลัดถิ่น และใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้ง เพื่อแสดงให้เห็นถึงการต่อรองตอบโต้ต่อสถานะชายขอบที่เผชิญในปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำกับกลุ่มอำนาจอื่น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจว่า ในท่ามกลางแรงกดดันในด้านต่างๆ ที่โถมเข้าใส่ชุมชน ชาวคาระอั้งได้แสวงหาที่ยืน และทางรอดของตนเองอย่างไรให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ตนเองเผชิญอยู่

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

ผู้ศึกษาคาดว่าการศึกษาความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่นนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจถึง

1. ภาวะชายขอบที่ชาวดาระอั้งเผชิญว่าถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการใดภายใต้บริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจใด

2. กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งเมื่อเผชิญกับภาวะความเป็นชายขอบว่าชาวดาระอั้งเลือกใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเอง ภายใต้บริบทความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แตกต่างกัน

3. การผลิตซ้ำ การสร้างใหม่ของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของชาวดาระอั้งภายใต้กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้ง

1.7 เนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 7 บท ดังนี้

บทที่ 1 เนื้อหาในบทนี้นำเสนอถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง กรอบคิดในการศึกษา ขอบเขตและวิธีการวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา และเนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

บทที่ 2 เนื้อหาในบทนี้เป็นความพยายามที่จะทำความรู้จักกับชาวดาระอั้ง เนื้อหาของบทนี้จึงนำเสนอข้อมูลพื้นฐานทางชาติพันธุ์ของชาวดาระอั้ง ในด้านต่างๆ คือ ประชากรและการกระจายตัว ความเชื่อ พิธีกรรม ระบบการผลิตของชุมชน ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชน และความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

บทที่ 3 เนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงประสบการณ์ของการเป็นคนพลัดถิ่นของชาวดาระอั้ง นำเสนอประสบการณ์การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวดาระอั้งภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ทั้งที่อยู่ภายในขอบเขตประเทศพม่าและให้ภาพกว้าง ๆ ถึงประสบการณ์การเป็นพลัดถิ่นในประเทศไทยของชาวดาระอั้งเมื่ออพยพสู่เมืองไทยระยะแรก และบริบทของการเคลื่อนย้ายสู่พื้นที่ชุมชนปางแดงใน

บทที่ 4 เนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอภาพบริบทของพื้นที่ศึกษา โดยนำเสนอภาพของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ก่อนการตั้งถิ่นฐานของชาวดาระอั้ง การตั้งถิ่นฐานและชีวิตทางสังคมของชุมชนดาระอั้งพลัดถิ่น และให้ภาพชุมชนดาระอั้งพลัดถิ่นในฐานะชุมชนพึ่งพาภายใต้บริบทการปิดล้อม

บทที่ 5 เนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของชาวดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นและทุน ว่ากลุ่มอำนาจเหล่านี้ได้สร้างความเป็นอื่น สร้างความเป็นชายขอบให้กับชาวดาระอั้งในมิติต่าง ๆ อย่างไร

บทที่ 6 เนื้อหาในบทนี้ ต้องการนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวกระเหรี่ยงพลัดถิ่นว่า ภายใต้การเผชิญกับภาวะชายขอบจากความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ชาวกระเหรี่ยงเลือกใช้ยุทธวิธีใดในการต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนและภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่ต่างกันมีกระบวนการต่อรองสร้างพื้นที่ทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างไร และในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมนี้ได้นำไปสู่การผลิตซ้ำ สร้างใหม่ของวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของชาวกระเหรี่ยงอย่างไร

บทที่ 7 เนื้อหาในบทสรุปผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นข้อค้นพบจากการศึกษา ในประเด็น ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวกระเหรี่ยงพลัดถิ่น ส่วนที่สอง นำเสนอข้ออภิปรายถกเถียงทางทฤษฎี ในประเด็นแนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบ แนวคิดเรื่องการสร้างพื้นที่ทางสังคม และส่วนที่สาม ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคม